

MAZMUN

(مضمون)

Divan şiiri estetiğinde
bir objenin, bir halin
kendisini açıkça söylemek yerine onun,
arka planda bağlı bulunduğu
unsurlarda mevcut vasıflarından birini
veya daha fazlasını bulmaya yarayacak
ipuçlarını vererek
dolaylı fakat ince, zarif ve orijinal
bir şekilde ifade edilmesi
(bk. DİVAN EDEBİYATI).

MAZNÛNAT

(bk. ZANNİYYÂT).

MA'ZÛR

(bk. ÖZÜR).

MÂZYÂR b. KÂRİN

(مازار بن كارن)

Ebü'l-Hasen Muhammed Mâzyâr b. Kârin
(ö. 225/840)

Taberistan'da hüküm süren
Kârinîler hânedarı hükümdarı
(816 [?] -840).

Babası Kârin'in ölümünden (muhtemelen 201/816-17) sonra hükümdar oldu. Tahta çıktığında Kârinîler hânedanının sahip olduğu topraklar Bâvendîler'in saldırıları yüzünden oldukça küçülmüştü. Nihayet Mâzyâr, Bâvendî Hükümdarı Şehriyâr b. Şervin ile yaptığı savaşta mağlûp olunca ülkesini kaybetti. Amcasının oğlu Vendâd Ümmîd'e sığınan Mâzyâr, Bâvendî hükümdarına teslim edilerek tutuklandı. İbn İsfendiyâr'a göre Mâzyâr bir yolu bulup Irak'a geldi ve Bağdat'ta Halife Me'mûn'un huzuruna çıkmayı başardı (*Târîh-i Taberistân*, s. 147). Taberî ise 201 (816-17) yılında Deylem'de ve Taberistan'ın dağlık bölgelerinde zaferler kazanan, Bâvendî Hükümdarı Şehriyâr'ı dağlık bölgeden indiren Taberistan Valisi Abdullah b. Hurdâzbih'in Mâzyâr'ı Me'mûn'a yolladığını kaydetmektedir (*Târîh*, VIII, 556). Bu bilgi doğru ise Mâzyâr Bağdat'a değil Merv'e gönderilmiş olmalıdır. Zira Me'mûn'un 204 (819) yılına kadar Bağdat'a gelmediği bilinmektedir. Mâzyâr, Me'mûn'un huzurunda müslüman olarak Muhammed ismini aldı. Halife kendisine "mevlâ emîri'l-mü'minin" lakabı ile Ebü'l-Hasan künyesini verdi (İbn İsfendiyâr, s.

147). Bu sırada Şehriyâr'ın ölmesi ve yerine geçen Şâpûr'un yönetiminden halkın halifeye şikâyetinde bulunması Mâzyâr'ın Taberistan'a dönmesi için önemli bir fırsat teşkil etti (207/822).

Taberistan'a döndükten sonra Mâzyâr ve Abbâsî Kumandanı Muhammed b. Hafs b. Ömer, Şervin dağlarını fethettiler. Mâzyâr güçlü rakibi Şâpûr'u esir aldı, bir süre sonra da öldürdü. Bunun üzerine Me'mûn 207 (822) yılında Muhammed b. Hafs ile Mâzyâr'ı müştereken Taberistan, Rûyan ve Demâvend valiliğine tayin etti. Mâzyâr'a ayrıca halife tarafından "ispehbed" unvanı verildi.

Mâzyâr'ın hâkimiyet alanını genişletmeye kalkışması Mecûsî toprak sahiplerinin, Bâvendîler'in, şehirlerdeki müslüman halkın düşmanlığına sebep oldu ve halifeye şikâyet edildi. Mâzyâr halife tarafından Bağdat'a çağrıldıysa da gitmedi. Halifenin ısrarı üzerine bilgi vermek üzere Âmul ve Rûyân kadılarını Bağdat'a gönderdi. Âmul kadısı Mâzyâr'ı irtidat etmekle suçladı. Me'mûn, Bizans seferine çıkma telâşi içinde olduğundan sorunun çözümünü ertelemeyi uygun gördü (*a.g.e.*, s. 148-149).

Halifenin Bizans seferine çıkmasını fırsat bilen Mâzyâr Âmul'u kuşattı. Sekiz ay sonra Âmul teslim oldu ve şehrin kadısı öldürüldü. Me'mûn, herhalde meşgul olduğu problemler yüzünden bölgeyle daha fazla uğraşmak istemediği için Taberistan valiliğini Mâzyâr'a verdi (*a.g.e.*, s. 150-151; Zahîrûddîn-i Mar'asî, s. 64-65). Hatta Mâzyâr'ın Me'mûn'a gönderdiği mektuplarda kendisi için "muvâlî emîri'l-mü'minin" (halifenin müttetiki) unvanını kullanması bile Me'mûn'un kararını etkilemedi (Ya'kûbî, *Kitâbü'l-Büldân*, VII, 276-277). Mu'tasım - Billâh halife olunca Mâzyâr'ın valiliğini onayladı (218/833). Mâzyâr da halife nezdinde konumunu güçlendirmek için Âmul ve Sâriye kalelerini tamir ettirdi, Tâhirîler'e ödemesi gereken haracı doğrudan Abbâsî halifesine göndermeye başladı. Mâzyâr'ın Tâhirîler'e karşı muhalefeti Abbâsîler'in meşhur kumandanı Afşin tarafından da teşvik ediliyordu.

Mâzyâr'a yöneltilen suçlamalar arasında onun Bâbek el-Hürremî ile mektuplaşması ve Bâbek'e yardım vaadi de vardır (Taberî, IX, 81). Abdullah b. Tâhir, Mu'tasım - Billâh'a gönderdiği mektuplarda Mâzyâr'ın zulmünden bahsetmekte ve onun irtidat ettiğini ileri sürmekteydi. İbn İsfendiyâr ise Mâzyâr'ı Bâbek ve Mazdek taraftarları ile Mecûsîler'e imtiyazlar vermek ve camileri tahrip ettirerek İslâmî-

yet'in izlerini silmeye kalkışmakla suçlamaktadır (*Târîh-i Taberistân*, s. 152-153).

Taberî'ye göre Mu'tasım - Billâh, Bâbek meselesini 223'te (838) çözüme bağladuktan sonra halifenin Karmîsin'e hareket edeceği ve Afşin'i de Mâzyâr ile savaşmak için Rey'e göndereceği haberi yayıldı (*Târîh*, IX, 81). Bu harekât gerçekleşmediyse de durumu öğrenen Mâzyâr bazı tedbirler aldı. İdaresindeki toprakların yeniden ölçümünü yaptırarak haracın toplanmasını emretti (*a.g.e.*, IX, 81-83).

Mâzyâr nihayet 224'te (839) isyan edip halkı kendisine zorla biat ettirdi. Çiftçileri toprak sahiplerine karşı kışkırttı (*a.g.e.*, IX, 81-83). Âmul halkının müdahale çağrısı üzerine Mu'tasım - Billâh harekete geçmeye karar verdi (İbn İsfendiyâr, s. 153, 154). Taberistan, Tâhirî Emîri Abdullah b. Tâhir ve halifenin gönderdiği ordular tarafından kuşatıldı. Uyguladığı savunma stratejisine güvenerek kendini emniyette hisseden Mâzyâr kardeşi Kûhyâr'a Kârin dağlarının, yeğeni Kârin b. Şehriyâr'a da Şervin dağları ve Cürcân'a kadar uzanan dağ silsilesinin savunulması görevini verdi (Taberî, IX, 89). Kumandanlarından Serhâstân ve Dürrî, Cürcân ve Rey yönünden düşman ordularının Taberistan'a girişini engelleyeceklerdi (*a.g.e.*, IX, 87, 98, 100). Ancak Abbâsî orduları kısa zamanda büyük başarılar elde etti. Mâzyâr'a en büyük darbe ise kardeşi Kûhyâr'dan geldi. Kûhyâr, Mâzyâr'ın yerine geçme vaadi karşılığında onu teslim etmek üzere Abdullah b. Tâhir'in kumandanlarından Hasan b. Hüseyin ile anlaştı (*a.g.e.*, IX, 93). Sonunda etrafının sarıldığını gören Mâzyâr, Kûhyâr'ın kendisi için eman aldığını söylemesi üzerine onunla birlikte Şâban veya Ramazan 225'te (Haziran veya Temmuz 840) Hasan b. Hüseyin'e teslim oldu (*a.g.e.*, IX, 93, 99). Abdullah b. Tâhir'in emriyle Muhammed b. İbrâhim'e verilen Mâzyâr (*a.g.e.*, IX, 96) Şevval 225'te (Ağustos 840) Sâmerâ'ya götürüldü (*a.g.e.*, IX, 103).

Taberî, Afşin'in yargılanmasıyla ilgili olarak Mâzyâr'a atıfta bulunmaktadır. Buna göre Mu'tasım - Billâh, 5 Zilkade 225'te (6 Eylül 840) bir oturum düzenleyerek Afşin'in Mâzyâr ile yüzleştirilmesini emretti. Şahit olarak dinlendiği oturumda Mâzyâr'ın Afşin ile mektuplaşması hususu sorgulandı. Onun bu konudaki ifadesi oldukça tutarsız görünmektedir. Taberî'nin yer verdiği rivayetlerde Mâzyâr, bazan Afşin'in mektup yazarak kendisini isyana teşvik ettiğini kabul etmekte (*a.g.e.*, IX, 103-104), bazan bunu reddet-

mekte (a.g.e., IX, 109), bazan da mektuplaşanların kendi kardeşi Kûhyâr ile Afşin'in kardeşi olduğunu söylemektedir (a.g.e., IX, 100). Ya'kûbî'ye göre Afşin ile yaptığı konuşmada Mâzyâr mektuplaşma iddiasını reddetmiş görünmektedir (*Târîh*, II, 477).

Muahhar kaynaklarda Mâzyâr'a açıkça yöneltilen İslâm'dan dönme suçlamasına Taberî'de yer verilmemesi veya Afşin örneğinde olduğu gibi onun bu itham dolaşısıyla sorgulandığına dair bir bilginin bulunmaması dikkat çekicidir. Erken dönem kaynaklarından Belâzûrî (*Fütûh*, s. 487) ve İbnü'l-Fakîh (*Kitâbü'l-Büldân*, V, 309) Mâzyâr'ın isyanına atıfta bulunurken onun kâfir olup ihanet ettiğinden bahsederler. Abdülkâhîr el-Bağdâdî, İslâm fırkaları dışında saydığı İbâhî mezhepleri arasında Bâbekiyye ile birlikte Mâzyâriyye diye bir fırkadan da söz etmektedir (*Mezhepler Arasındaki Farklar*, s. 245). Bu bilgi, Taberî'nin Mâzyâr'ın Bâbek el-Hürremî ile mektuplaştığı şeklindeki kaydı ile birlikte düşünüldüğünde önem arz etmektedir. Fakat bu fırka ile Mâzyâr arasındaki ilişkiyi ortaya koyan somut bilgiler bulunmamaktadır.

Halife Mu'tasım-Billâh'ın emriyle değnek cezasına çarptırılan Mâzyâr cezanın uygulanmasının ardından hayatını kaybetti. Cesedi Bâbek'in cesedi yanında teşhir edildi (Taberî, IX, 100, 104). Kardeşine ihanetiyle onun sonunu hazırlayan Kûhyâr da Mâzyâr'ın hizmetindeki Deylemlî askerler ve onlara kumanda eden amcazadesi Şehriyâr b. Mesmugân tarafından katledildi (a.g.e., IX, 97). Bu şekilde Taberistan'daki Kârinîler hânedanı sona erdi ve bölge Tâhirîler'in yönetimine geçti. "Melikü'l-cibâl" ve "Gül-Gilân ispehbed-i Horasan pâdisahvergârşâh" unvan ve lakaplarını kullanan Mâzyâr'ın (Ya'kûbî, *Kitâbü'l-Büldân*, VII, 276; Taberî, IX, 100) siyasî hedefleri için kan dökmekten, halka aşırı baskı ve şiddet uygulamaktan çekinmediği anlaşıyorsa da hakkında ileri sürülen irtidat, Mecûsîlik, Bâbek-Mazdek taraftarlığı gibi iddiaların tesbit edilmesi kaynaklar çerçevesinde oldukça zor görünmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Belâzûrî, *Fütûh* (Fayda), s. 487-489; İbnü'l-Fakîh, *Kitâbü'l-Büldân* (nşr. M. J. de Goeje), Leiden 1967, V, 309; Ya'kûbî, *Târîh*, Beyrut 1379/1960, II, 476-477; a.mlf., *Kitâbü'l-Büldân*, VII, 276-277; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), VIII, 556; IX, 80-101, 103-104, 105, 109; Bağdâdî, *Mezhepler Arasındaki Farklar* (trc. Ethem Ruhi Fiğlalı), İstanbul 1979, s. 245; İbn İsfendiyâr, *Târîh-i Taberistân: An Abridged Translation of*

the History Tabaristân (trc. E. G. Browne), London 1905, s. 146-156; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, VI, 495-505, 510, 511, 515; Zahirüddîn-i Mar'âşî, *Târîh-i Taberistân ve Rûyân ve Mâzenderân* (nşr. M. Hüseyin Tesbîhî), Tahran 1361, s. 63-67; M. Rekaya, "Mâzyâr rêsistance ou intégration d'une province iranienne au monde musulman au milieu du IXe siècle ap. J. C.", *Slr.*, II/2 (1973), s. 143-192; a.mlf., "Kârinids", *EP* (Ing.), IV, 644-647; V. Minorsky, "Mazyâr", *IA*, VII, 429-431.

AHMET GÜNER

MÂZYÂRİYYE

(المزاريّة)

III. (IX.) yüzyılın ilk çeyreğinde Muammire'nin düşüncelerini Cürçân'da yaymaya çalışan Mâzyâr isimli şahsın liderliğinde ortaya çıkan İbâhî bir cereyan (bk. İBÂHİYYE).

McCARTHY, Richard Joseph
(1913-1981)

Amerikan şarkiyatçısı.

19 Mart 1913 tarihinde Chicopee'de (Massachusetts) doğdu. Orta öğrenimini Springfield'deki Cathedral High School'da, yüksek öğrenimini Worcester Holy Cross College'da tamamladı. 1933 yılında Lenox'ta Cizvitler'e katıldı ve geleneğe uygun olarak Weston College'da önce felsefe öğrenimi gördü (1936-1938). Bağdat'ta Arap dili ve edebiyatı tahsil ettikten sonra (1938-1941) Weston'a dönerek hristiyan ilâhiyatı öğrenimi yaptı (1941-1945).

McCarthy Haziran 1944'te din adamlığı görevine tayin edildi ve Gregorian Üniversitesi'nde bir yıl daha Arapça öğrenimi gördükten sonra (1946-1947) Oxford Üniversitesi St. Anthony's College Şarkiyat Çalışmaları Bölümü'nde kelâm alanında doktora hazırladı (1947-1951). Joseph Schacht'ın danışmanlığında gerçekleştirdiği Bâkullânî hakkındaki çalışmasının yanı sıra Hamilton Alexander Reskeen Gibb, Richard R. Walzer ve Chaim Rabin gibi şarkiyatçıların seminerlerine katıldı; Geoffrey Lewis'ten Türkçe dersleri aldı.

1951'de tekrar Bağdat'a giden McCarthy, içinde yaşadığı toplumu yakından tanımak ve ilmî çalışmalarını sağlıklı bir şekilde yürütmek amacıyla mesaisini Arapça ve İslâm kültürüne yoğunlaştırdı. 1959 yılına kadar hristiyan ve müslüman öğrencilerin devam ettiği Cizvitler'e ait Baghdad College'da öğretmenlik yaptığı

gibi aynı dönemde Bağdat Devlet Üniversitesi'nde felsefe tarihi dersleri okuttu. McCarthy, Irak hükümetinin teşviki ve ücretsiz arazi tahsis etmesi neticesinde Cizvitler tarafından Câmîatü'l-hikme adıyla 1956 yılında kurulan üniversitede 1959'da öğretim üyesi olarak göreve başladı, sonra da üniversitenin rektörlüğüne getirildi (1965). 1967 yılındaki Arap-İsrail savaşında Amerika'nın İsrail'i desteklemesi, Amerikalı öğretim üyelerinin çoğunlukta bulunduğu üniversitenin Irak halkının hedefi haline gelmesine sebep oldu. Bazı gazetelerde üniversitenin cassuluk faaliyetlerine karıştığı yolunda iddialar yer alınca McCarthy Irak hükümetinden soruşturma açılmasını istedi. Yapılan incelemelerde iddialar doğrulanmadıysa da problemler sona ermedi. 1968 başlarında disiplin ihlâli sebebiyle üniversiteden uzaklaştırılan iki öğrenci şahsı meselelerini Cizvitler'le mücadeleye dönüştürmüş ve öğrenci derneklerinin desteğini kazanmayı da başarmıştı. Bu arada Irak Devrim Komuta Konseyi, Arap tarihinin kritik bir döneminde Irak gençliğini yabancılardan eğitemeyeceği gerekçesiyle ülkedeki bütün öğretim kurumlarının millileştirilmesi yönünde karar aldı ve Câmîatü'l-hikme'ye Iraklı bir yönetici tayin etti. McCarthy'nin üniversiteyi birlikte yönetme önerisini içeren 24 Ocak 1968 tarihli mektubu Irak Devrim Komuta Konseyi tarafından dikkate alınmadı ve bazı fakülte dekanlarının da içinde bulunduğu dokuz Cizvit öğretim üyesinin ülkeyi terketmesi istendi. Geride kalan Cizvitler'in üniversitedeki idarî problemin halledilmesi için tavır koymaları sonuç vermediği gibi onların da beş gün içinde Irak'tan ayrılmasını gerektirdiği bildirildi. Aynı yılın sonuna doğru Baghdad College'daki Cizvit öğretim üyeleri ülkeden ayrılmak zorunda kaldı.

McCarthy 1969 yılında Oxford Üniversitesi'nde İslâm felsefesi dersleri vermeye başladı. Ancak orada kaldığı yıllarda sıkça sağlık problemleri yaşadı ve 1976'da Oxford'daki görevinden ayrılıp Amerika'ya gitti. 1979'da felç geçirmesi üzerine kaldırıldığı bir huzurevinde 24 Ocak 1981 tarihinde öldü. McCarthy'nin ilmî mesaisini, Arapça ve İslâm düşüncesi alanında öğretim üyeliğiyle Arap dili üzerine gerçekleştirdiği araştırmalar, doktora alanını oluşturan Eş'arî kelâmcılarına ait metinlerin tenkitli neşri ve çevirileri şeklinde sınıflandırmak mümkündür.

Eserleri. 1. *The Theology of al-Ash'ari* (Beyrut 1952-1953). Ebû'l-Hasan el-Eş-